10

MMET0 A NA-EMETO OMENALA IGBO OKACHASI ALỤMDI NA NWAANYI QLQRQQHỤỤ N'ALA IGBO NKE

Nkechinyere B. Ohaike (Ph.D)
+2347034490789
nkechibohaike@gmail.com
NA
Ugochi H. Ikonne
National Institute for Nigerian Languages, Aba
+2347067972992 or +2348056434468
ikonneugo@yah00.com

Umi edemnede:

Alum di na nwaanyi bidoro kemgbe uwa. Q bụ Chinee hiwere ya. Kemgbe ahs, olhulu dina nwunye dị ruo taa. Oluụ di na nwunye nwere usoro a na-agbaso nke na-eme ka o di ugw, kowesikwa nsipurụ. Mba o bụla nwere uSoro ha na-agbaso n'omenala ha banyere oluly di na nwunye. Igbo bụ otu mba a ma ama nwere omenaala dị okpụ ma dilkwa ogo nilụ nwaany! Mana ugbu a, udi alụm dị na nwunye a na-ahutazi abughizi nke eji mara ndi Igbo; O n ebutekwa olutụ oghọm dị iche iche. Edemede a lebara anya n'uzo e sibu alu di na nwunye, lebakwa anya na nke oloroohuų di ugbu a. O tulere oghọm di įche iche na-esi naya adapi ma tụta aro otụ e nwere ike isi belata ya.

Mmalite

Ndi igbo atogbochaala omenaala Igbo di iche iche n'alama zodosia ha n'ukwu. A bjan ast anyi, o nweghizi onye na-ekweta na ya bu onye igbo. Ebe o bula apichiri aka n'imi na-an bekee, o bụ ndị Igbo na-ekwu. O buzi asusu bekee ka ndi Igbo ji echu nwa ha ara na mmin bukwanu ebe mmeto a a na-ekwu maka ya malitere.

A bịa n'igu nwa aha, o dighị onye na-enyekwa nwa ya aha oma ndi ahu na-agbara ndị Igbo agbanwe aha e ji mara nnanna ha ochie, chọo ama na ha na Chi ha dị na mma. Ndi Igbo na- otu ihe masirj ha zawa. I nụ ebe a kporo aha nwanna gi, o gaghị agbata gị n'obi na o bụ onyei maara nke oma. Ọ bụkwanụ I nu aha mmadu, a si, o bu ndi di otu a na-aza aha di otu a n'obodo dị otu a. E si ebe ahụ soruo mmadu bekee abụọ na ato. Ma nke ya ma nna ya er nwezighi ka o si yie onye Igbo bịa tinyere asusu ulo Ugbu:

Otu aka ahụ kwa, ndị Igbo e tufuola ekike omna e jiri mara ha. Mgbe mbụ bụ na ndị lgoo hapuru ekike ha maburu nke ndi Yoruba na Awusa. Umu nwaanyi Igbo kwadoo ememe, ha cyiri buba, ndị nwoke awuchic babaringa. Ana-cti mkpu na-aju nke anyi o ga-efu efu? Ugbu a, nke anyi efuchaala, ụmụ Igbo atuhapula buba na babaringa maburu ogodo na ekike nwa bekee. Nke kacha ufu bụ anyi kochichara ekike ndi bekee, kochie nke ha ji eme soromchịa n'ama egwuregwu ha.

Asi na 'o bụ otu o si arja na-egbu nwamkpi. Ndi Igbo ekworola uto nkwa gbaa igbugbo ndi mmuo. Anyi esilan'imetosi omenaala Igbo di iche iche rute na-enweghi ejirimara. Na ndị Igbo na-emetosi omenaala dị oke mkpa dị ka alum di na nwunye bu mmadu iji ihe a na-agba na nti, gbaa n'anya. O bụ na nke a, ka anyi suru onwe anyi ukwu n'ala ma dajiekwa olu. E were amaghi ihe dị otu a hiwe ezinulo kedu otu ndi a ga-amuta ga-adi? Omenala, dị ka otun'ime uzo Ejiofor (1984:20) si kowaa ya, bu usoro mba o bula si ebi ndụ ha. Igbo bụ otu n'ime mba dị n'uwa, sokwa nwee omenala na usoro ha si ebi ndu, gunyere usoro ha na-agboso n'ihiwe ezinulo ohụu nke ga-abụriri site n'uzọ alum di na nwunye.

Ihe bụ alụm di na nwunye?

Dị ka Onwubuariri (978:59) siri kowaa, alum di na nwunye bụ nkwekorita nwoke na Dwaanyi (ndi tozurula oke ilu di) ibikorita onụ dị ka di na nwunye. Mgbe o bula nwokorobja na nwa agboghobia tozuru ilu di magbụ nwunye, ha na-eme nka a n'oge na n'uzo dabara adaba n'ihi na ọ bụrụna e meghi tu a, nwaagbogho ahụ aghọola 'otonakanne' ebe nwa okorobja ahu ga-aghọ ofeke. Nke a mere alum di na nwunye jiri burụ nsiko a naghị eri n'ohi bụrgkwa ogu a na-asa anya mmiri, gbado ukwụ n'ala alu. Sitekwa n'oge gboo, o ruo n'okwu gbasara ilu nwaanyi, a naghị ahapụ omenala mewe omenelu maka odachi na-eso ya. Ana-enwe usoro a na-agbaso.

Usoro a na-agbaso n'ilu di na nwunye.

Alum di na nwunye abughị agwo eji akpuka mma egbu. O bu ihe a na-etoru etoru ma kwado ya akwado nke oma tupu e mewe ya.

Onwubuariri (1978:59) deputara usoro gunyere;

A. Nwa okorobja ikwuputara nne na nna ya na ya chọro ilu nwaanyi (nke putara na o tozuola ịlu nwaanyi).

B. I chotara ya nwaanyi (ma o buruna o nwebeghi nkeo hụru).

C. Iju ase gbasara nwaagbogho ahu, ezinụulo na agburu ha.

D. (Q bụrụna o daba), ibute mmanya ajuju.

E. Imezu omenala niile gbasara alumalụ.

F. Ịkwu ugwo isi nwaany!

G. I kporo nwaanyi

H. Nne na nna idu nwa ha nwaanyi ulo.

Otu aka ahu kwa, usoro Ogbalu (1980: 194) deputara kwadoro nke Onwubụariri. usoro Ogbalu gunyere;

A. Iju ajuju (lju ase nwaanyi)

B. Ndị ogbasara inwe mkwekorita

C. Ime ihe isi nwaanyị na ịkwu ugwo iSI nwaanyj.

D. Imezu ihe niile gbasara alumalụ nke metutara ezinulo abụo ahu na ikwunibe ba

E. Nwoke ikporo nwunyeya,

F. Ikwughachi ugwo isi nwaanyi ma oburụna ha gbaa alukwaghim.

Mkpa o di igbaso usoro omenala ndị a

Igbo na-atụ ilu si na okokporo sinye ofe n'oku, maa osu, mara na ilụ nwaanyj aguwala Onye toruru ilu nwaanyi na-ama na ya ctoruola. Onye a na-echetara echeta luo nwaa kwesiri ka a choo ya ihe n'anya. O dika onye a na-amanye lụọ nwaany1. Nke a puru i bunv ihe ngopu n'odinihu. O bụ ya mere o ga-eji bụru na onye chọro ilụ nwanny! ga-eji onu gwa nne na nna ya maobu ikwunibe ya. Nne na nna mgbe ufodụ na-asj okorobja di etu a oo ha ego o ji alu nwaanyi. Nke a bụ iji chọputa n'eziokwu ma ọ dikwa na njikere ilu nwaanvi Mgbe a gafere ogo a, ihe ozo bụị mata ma o nwere nwaanyị nwokorobja a hurụ maobu na: ga-achoro ya nwaanyi. O bụ etu a ka ị dikwa n'akwụkwo nso, mgbe Abraham kara ezigbo nka ma choputakwa na nwa ya bụ Isaac e toruola ilu nwaanyi (Genesis 24 vs 1-22). Tju ase nwaanyi bụ ihe na-aghaghị ime tupue bido ime ihe n'isi nwaany1, a na-aju ase gbasara nwaanyj ahụ na czinulo na agbụrụ ha. Ikwunibe nke nwaanyi ga- ajukwa ase nwokorobia ahu, ezinulo na agburu ya tupu nwaanyi ekwere di. Iju ase na-emepe ihe nzuzo banyere nwoke magbụ nwaanyi. A na-achoputa ma o nwere ka ha si buru nwanne maobu ikwunibe onwe ha, ma o nwere orja ojoo maobu agwa ojoo cji mara nwaanyi, magbụ nwoke, ezinulo na aghuru ha. Iju ase na-ewezuga ịma n'onya na oghọm alum din a nwunye. I leekwa anya n'akwukwọ nso (Genesis 24: 23-25). I ga-ahụ na oru (ohu) Abraham ahụghị nwaanyi lutara Isaac, o jurụ ase, Nwa onye ka ibụ?' Rebekah azaa, 'Abu m nwa Bethuel, nwa Milcah mụn Nahor. Ọ bụrụna o nweghi ihe ojoo a juputara n'ase, ihe ozo bụ ndị ogbasara inwe mmekorita iji marakwuo onwe ha tupu e bute mmanya. Ndi ikwunibe na-amara nke oma ndị ha na ha na-akwado ime ogo. e bido ibu mmanya isi nwaanyi, ilu nwaanyj amalitela. nweghi mgbe e ji atụtu nwaanyị ka udara. Lee akwukwo (Genesis 24:52-54) ka i hụ ihe ndi

oru (ohu) Abraham ji kwụorọ Isaac nwa Abraham, ugwoisi Rebekah. Leekwa n'akwukwo (Genesis 28 vs 18-28) ka ịhụ ihe Jacob ji kwụo ugwoisi Rachael na Leah. Nwaanyi a kwurụ ugwo isi ya n'ihu umunna na ikwunibe na-enwe ugwu n'ebe di ya. N'onoduọ hutara onwe ya, umụnna na ikwunibe anaghị echefu ya n'ihi na ha riri akụ isi ya. Mgbe e mechara ihe isi maobụ ugwoisi nwaanyi, ihe na-esonu bun woke iduru nwunye ya laa. Tupu nke a emee, ndi muru nke nwaanyi agaghị agbawa ya aka ngozi. Lee ka e si gozie Rebekah na (Genesis 24 vs 60) tupu o lakwuru Isaac. Otu aka ahu kwa, a na-edu nwaany! A luzuru aluzu ulo nye ya ihe o ga-agbakwasi ukwụ malite ndu ya n'ezinulo ohuru ya.) bu nke a mere e ji ako nwaanyj mgbakwute onụ na o ji akpa politin bia di.

o buruna e mechara, ha esee okwu nke na-enweghi mkpekwata, a na-agbosokwa yzomenaala were gbaa alụkwaghị m. Di na nwunye ga-eji onwe ha kporo ihe ghara ime onwe ha ka nkirika akwa. Otu a kwa ka ha gana-echeta nkwa ha kwere onwe ha n'ihu ikwunibe nagide onwe ha n'onodu obula. Igbaso usoro omenala n'alumdi na-eme kaa gbanahụ otuty odachi na oghom dị iche iche na-akpakwute ndị emezeghi nke ha oriri.

Alum di na nwunye oloroghụụ dịugbu a:

Agburu ndị ozọ anaghi ewepu ihe n'omenala alumdi ha. Ndi agbataobi anvi ndi ibib! (Tbibio) bụ ihe nlere anya. Ndi awusa na ndi Yoruba ejughikwa nke ha achị. I guo akuko di ka Ikekeonwu (2000) siri dee ya n'akwukwo ya o kporo The Abandoned" I ga -ahụ na no Yoruba, ma ha nọ n'ulo magbu n'ofesi, ma ha na-alụ n'ime onwe ha, ma ha na-alu onye agburu 9Z0, ha na-emezu omenaala alun di.na nwunye ha. Dị ka o.si abu a gbaa Lmbu o tuo n'ogwe, a gbaakwa abuo, o tukwa n'ogwe ka a ga-asi na o bụ naani ogwe ka a piri uta. Okuko ndị lgbo na-apu ezi mamiri, nkịta ha nakwa efu mpi, o bu ya mere e ji webata aghirigha n'usoro alum di na nwunye ha kpo ya oloroohuu.

Leenu udi alụm di na nwunye oloroohuu dị iche iche.

Nke mbu, nwaanyị daziri ụvụ nke na onye huzie nke di ya mma ya akporo lakpuo. Ha a bụrula di na nwunye bido tụwụ, mụwa umu. Ndi ihere foduru n'anya esi ebe ndi mmadụ ma ha kwafee cbe oz0, mata isi manye n'otu ụka chezoo ihe niile. Udi a ka ndi njakiri na-akpo 'Lekwara m nwaanyj nm'e tua na-asi, 'lekwara m udara m'. Ozo bu nke ndị uka olorooluu na-eweputa atumatụ etu a ga-esi eme alumdi na nwunye n'usoro ndi uka ha. O bụ ha bụzi amaala bụru ikwunibe. Ma o soro gi ma osoghi gi, o bụ etu a ka ha si eme. Omenaala alumdi buzi nke ndi ime obodo. O bukwanu nke a ka a na-etu, 'amaala toro chọgchi'.

Ihe kpatara usoro alụmdi na nwunye oloroghụụ n'etiti ndị Igbo

a. ipu uzo ije aloghị alọ

Ihe ndị mere ede jiri bee nwij n'omenala alum di na nwunye gunyere, Otutu ndi Igbo na-ano ebe ahụ mụsja ma zụchaa ụmụ ha. Ha anaghị akporute umu ha ulo ka ha bịa mara obodo ha. Otutụ mgbe, umụ aka a na-eto okorobja na agboghobịa n'uzo ije norozie ebe ahụ luọ di maobụ nwunye.

B. Agwa ndị nne na nna:

Mgbe ufodu agwa ndị nne na nna na-eso ebute agbasoghi usoro alumalu. O nwere otutụ ndi nne na nna na-ako umụ ha ndị nwaanyị onụ na ibe ha alụchaala dị; na-akpo ha 'otonakanne' Nke a na-eme ka nwa agboghọ ahụ were anya ihere gbakwuru nwokorobja onye, ma eleghi anya, na-adibeghi na njikere ilụ nwaanyị. Ufodụ ndị nne na nna na-aranyekwa nwa ha ituru ime were kechie nwokorobịa ha lere anya naoji aka.

c. Oke ochịchọ ndị ntorobja:

Otutu mgbe, mgbe nwagbogho choputara nwaokorobia aka di, n'agbanyeghi ebe o sin a agwa ya, nwa agbogho a ga -akwara ngwongwo ya kwakwuru nwaokorobia ahu, ha ebiwe di ka din a nwunye alughi alu. Otutu mgbe ha na-amucha otutu umu na-enweghi mmanya a donyere n'isi nke nwaanyi ma ya fodu ikwu ugwu isi ya.

d. Obibia ndi uka n'ala Igbo

Oghọm dị n'alụm di nanwunye oloroghụụ

Otutu oghom di na alumdi na nwunye oloroohuun'ala Igbo gụnyere

a. **Mmeto Omenaala**:

Nke a bu oghom na-esi n'alum di na nwunye oloroohụu aputa. Igbo sị na ihe e meziri emezi.

a na-akpo ya nwa mma. Mgbe ndi mmadu hapụurụ igbaso omenaala ma mewezie ihe masiri

ha, ha emetoola, bibie ma mekasia omenaala. Ha akpoola nkata ha nkikjka nkata nke mba

ndị ozo ga-cji na-ckpo ahihja.

b. **Nlụry:**

Nke a bunwanna na nwanna ndi obara jikotara maobu ndi nwere etu

ha, manao nwereri oke. N'ala Igbo niile, nwanne na nwanne ilu di

onwe ha. O bu eziokwu na e nwere ike ịsị na onwere mnpaghara Igbo ikwunibena-aluo

mmeko nwoke na nwaanyi bụ aru nke na-cbuta ezigbo odachi. ntaramahuhu. he

maobu onwu.

ch. Amaghi Ikwunibe:

ndị bu ikwunibe ha n'ihi na ha anaghị erute ulo. Nke a na-edubakwa na nlun

ha kwesiri ime (omenaala alumaalu), nọro n'elu ya na-atu i na-amu, O nweghi ka umuhar

Mgbe dimkpa abuo no n'uzọ lụọ di na nwunye maobụ biri dị ka di na nwunye na-emeg

Alum di na nwunye oloroohuu na-cbute esemokwun'otutu ezinulo, ndi kwesiri ijI ob

na-enwe mmekorita dị ka ogọ na ogo. Ndị nke nwaanyį na-esesa ndi nke nwoke okwur

kpachiri nwa ha, ebe ndi nke nwoke na-eseso ndi nke nwaanyi okwu na o gbakwutere

ha nwoke, were ogwu jide ya ma kuchie ya.

Esemokwu:

O daba n'onwu, ebe ahu ka ọ kacha njo. O bụrụ nke nwoke nwụru, nke nwaanyi aoh

osikapa a dowaara umụnunu. O na-erucha na ikwunibe nke nwoka įsį nwaanyi ya bunl

o bụ ya kụchiri ya, lugbuo ya. Ebe nke nwoke na-agbọ onye kpatara nkụ alhuhụ siri no

pukwute ya orirį ma obụrụna nke nwaanyi anwuo. Mgbe ufodụ nwoke ahụ na-aluz

nwaanyį n'ozu. Ntaramahuhụ na doga doga na-eso udị onodụ a na-ebute esemo

ebighiebi n'etiti ezinulo abuo kwesirikwanụ įbụ otu ma obụrụna a gbasoro usoro omen

mee ihe ndi kwesiri ekwesimaka na ogo mmadu bụ ikwu ya.

Igba Alukwaghim

ha si bụru

na nwunye

Anataghị ngozi

Ntuta aro/Mkpebi

O doro anya na etu e siri ria elu ka a na-esi aridata. Ya bu na iban'alum di na nw

oduruko na-ebutekwa ntisa na-ekwughi ekwu na-akaghi aka. Nke e mere n'uson

mma na- enwe ugwu nke na a na-elebatu anya na ya mgbe esemokwu bịara ma ela

anya dozie ya. Leenu na oke igba alukwaghịm dịzj ugbu a.

ikwuni A na-agozi alum di na nwuye gara n'usoro ebe nkocha na-amakpu n'onu z

emezighi nke ha.macbu N'ime ka alum din a nwunye nwee ugwu na nsopuru ya na ka anyi chekwaa omt anyi, anyi turu aro ndi a;

Omenala bụ ejirimara ndị. O kwesiri na anyi ha-echekwa omenala site nie

o kwesiri ma nyefeekwa ya n'aka umụ anyị ha ka ha mere ya na-aga.

Ndị nne na nna ga-akwusị ịmanye umụ ilụ onye na-abughị obi ha.

abja mee omenaala etu o kwesiri.

Ndị nne na nna ga na-agba mbọ na-akporute umu ha obodo a mụrụ ha ka

ikwunibe ha.

Ndi ntorobia kwesiri ijide onwe ha aka ruo mgbe ha tozuru ilu di na nwunye.

Nchikota na Mmechi

odu gbasara alum di na ha bụ ndị chọochị. Amaala toro chọochj.

Ndịuka oloroohụu kwesiri ime ihe n'usoro na etu o di mma siten'idu ndintorobi

Omenaala bu enyo eji ahuta mba obụla, omume ha, ejiji ha, erimeri ha, usoro obibi nd

Nke a bunwanna na nwanna ndi obara jikotara maobu ndi nwere etu

ha, manao nwereri oke. N'ala Igbo niile, nwanne na nwanne ilu di

onwe ha. O bu eziokwu na e nwere ike ịsị na onwere mnpaghara Igbo ikwunibena-aluo

mmeko nwoke na nwaanyi bụ aru nke na-cbuta ezigbo odachi. ntaramahuhu. he

maobu onwu.

ch. Amaghi Ikwunibe:

ndị bu ikwunibe ha n'ihi na ha anaghị erute ulo. Nke a na-edubakwa na nlun

ha kwesiri ime (omenaala alumaalu), nọro n'elu ya na-atu i na-amu, O nweghi ka umuhar

Mgbe dimkpa abuo no n'uzọ lụọ di na nwunye maobụ biri dị ka di na nwunye na-emeg

Alum di na nwunye oloroohuu na-cbute esemokwun'otutu ezinulo, ndi kwesiri ijI ob

na-enwe mmekorita dị ka ogọ na ogo. Ndị nke nwaanyị na-esesa ndi nke nwoke okwur

kpachiri nwa ha, ebe ndi nke nwoke na-eseso ndi nke nwaanyi okwu na o gbakwutere

ha nwoke, were ogwu jide ya ma kuchie ya.

d. Esemokwu:

O daba n'onwu, ebe ahu ka ọ kacha njo. O bụrụ nke nwoke nwụru, nke nwaanyi aoh

osikapa a dowaara umụnunu. O na-erucha na ikwunibe nke nwoka ịsị nwaanyi ya bunl

o bụ ya kụchiri ya, lugbuo ya. Ebe nke nwoke na-agbọ onye kpatara nkụ alhuhụ siri no

pukwute ya orirị ma obụrụna nke nwaanyi anwuo. Mgbe ufodụ nwoke ahụ na-aluz

nwaanyị n'ozu. Ntaramahuhụ na doga doga na-eso udị onodụ a na-ebute esemo

ebighiebi n'etiti ezinulo abuo kwesirikwanụ ịbụ otu ma obụrụna a gbasoro usoro omen

mee ihe ndi kwesiri ekwesimaka na ogo mmadu bụ ikwu ya.

Igba Alukwaghim

ha si bụru

na nwunye

Anataghị ngozi

Ntuta aro/Mkpebi

O doro anya na etu e siri ria elu ka a na-esi aridata. Ya bu na iban'alum di na nw

oduruko na-ebutekwa ntisa na-ekwughi ekwu na-akaghi aka. Nke e mere n'uson

mma na- enwe ugwu nke na a na-elebatu anya na ya mgbe esemokwu bịara ma ela

anya dozie ya. Leenu na oke igba alukwaghịm dịzj ugbu a.

ikwuni

A na-agozi alum di na nwuye gara n'usoro ebe nkocha na-amakpu n'onu z

emezighi nke ha.

macbu

N'ime ka alum din a nwunye nwee ugwu na nsopuru ya na ka anyi chekwaa omt

anyi, anyi turu aro ndi a;

Omenala bụ ejirimara ndị. O kwesiri na anyi ha-echekwa omenala site nie

o kwesiri ma nyefeekwa ya n'aka umụ anyị ha ka ha mere ya na-aga.

Ndị nne na nna ga-akwusị ịmanye umụ ilụ onye na-abughị obi ha.

abja mee omenaala etu o kwesiri.

Ndị nne na nna ga na-agba mbọ na-akporute umu ha obodo a mụrụ ha ka

ikwunibe ha.

Ndi ntorobia kwesiri ijide onwe ha aka ruo mgbe ha tozuru ilu di na nwunye.

Nchikota na Mmechi

odu gbasara alum di na ha bụ ndị chọochị. Amaala toro chọochj.

Ndịuka oloroohụu kwesiri ime ihe n'usoro na etu o di mma siten'idu ndintorobi

Omenaala bu enyo eji ahuta mba obụla, omume ha, ejiji ha, erimeri ha, usoro obibi nd n'ozuzu oke. Alumalu bu otu n'ime omenaala a. Uzo otutu ndi lIgbo na-agbaso n'alumalu ha bụzi nke na-agba anya mmiri. Otụtu ndi Igbo bụzi ndị mba ozo, okacha ndi rụrula ulo ebe di iche iche ha nocha anaghizi erute ulo ma ya fozie ịkporute umu ha ulo. Ha na-eke umu ha di ma luoro ndị nke nwoke nwunye n'ebe ha bi na-erughi ulo bja mee omenaala. Nke a jogburu udele na njo ma silahu nkakwu na nsi. Ka ànyí bu ndị lgbo chegharia ma chighariakwa site n'agwa anyi na-akpaso omenala anyi. Ka anyi kwanyere alumalu ugwu ruuru ya ma site na nke a gbalahụ otutu odachi na oghom anyi na-ebutere onwe anyi, site n'alumalụ oloroohuu anyi na-agbaso ugbu a.

Edensibia

Ejiofor, PN.O (1984). Cultural Revival in Igbo Land, Enugu. University Pub. Co.

Ikekeonwu, C.I. (2000). The Abandoned. Nsukka. AP Express Publishers.

Ogbala, E.C. (1980). School Certificate/GCE lgbo. Lagos. University Publishing Company and Nelson.

Onwubuariri, N. (1978). Complete Igbo course for school certificate. Onitsha. Africana Educational Publishers (Nig.)

The Holy Bible. New International Version (1984). Britain. International Bible Society.